

“ไอเป็นเลือดใกล้เคียงมีประจำเดือน”

ผู้ป่วยหญิงไทยคู่อายุ 38 ปี เป็นแม่บ้าน อยู่จังหวัดนนทบุรี
มาโรงพยาบาลครั้งแรกเมื่อ 21 มกราคม 2545

อาการสำคัญ

ผู้ป่วยสบายดีมาตลอดจน 8 เดือนก่อนมา รพ. ไอมีเลือดสดๆ ออก เสมหะเป็นฟองสี
ขาวปนเลือด เป็นอยู่ 2 วันก็หายไป ผู้ป่วยไม่มีไข้หรือเจ็บหน้าอก สบายดีจนเกือบหนึ่งเดือนต่อมาก็มี
อาการไอเป็นเลือดเช่นครั้งแรก ในช่วง 6 เดือนต่อมาผู้ป่วยมีอาการแบบนี้ เลือดออกแต่ละครั้งไม่มาก
เป็นเลือด สีแดงดำ เสมหะไม่มีสีขาวขุ่นหรือสีเขียวปน ผู้ป่วยสังเกตว่าอาการไอเป็นเลือดมักจะ
เกิดขึ้น 1 ถึง 2 วัน หลังจากมีประจำเดือนทุกครั้ง

อภิปราย

อาการไอเป็นเลือดในคนวัยกลางคนมักทำให้แพทย์นึกถึงวัณโรคปอดเป็นสาเหตุแรก
เพราะพบได้บ่อย ส่วนถ้าผู้ป่วยอายุ 50 ปีขึ้นไปก็จะนึกถึงมะเร็งขั้วปอดก่อนโดยเฉพาะถ้ามีประวัติสูบบุหรี่
มานาน ผู้ป่วยรายนี้มีอาการไอเป็นเลือดมาหลายครั้งในช่วง 8 เดือน และแต่ละครั้งอาการ
มักจะเกิดขึ้น ช่วงใกล้เคียงมีประจำเดือนโดยที่ไม่มีประวัติอย่างอื่นร่วมด้วย เช่น ไข้ อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร
น้ำหนักลดและไม่มีประวัติเลือดออกที่อื่น จึงทำให้ไม่นึกถึงโรคติดเชื้อหรือภาวะเลือดออกง่าย ประวัติที่
อาการไอเป็นเลือด เกิดขึ้นช่วงใกล้เคียงมีประจำเดือน ทำให้นึกถึง endometriosis ที่ปอด ทำให้เกิดภาวะที่
เรียกว่า catamenial haemoptysis

ผลการตรวจร่างกาย

Wt. 51.2 kgs. Ht. 156 cms. T 37.2°C
PR 80 BP 130/80
CVS & Chest: no abnormality

อภิปราย (ต่อ)

ถ้าการตรวจร่างกายไม่พบอะไรผิดปกติก็จำเป็นต้องทำ x ray & MRI ปอด นอกจาก
ดูให้แน่ว่าผลการตรวจเลือด CBC รวมทั้ง bleeding, clotting time และ coagulation factor ด้วย

ผลการตรวจพิเศษ

Hb 10.4 PCV 32 MCV 77.2 MCH 25 MCHC 32.4
RBC 4.15×10^6 RDW 15.7
Platelets 267,000
WBC 7630 N 67 L 20 M 3 E 10
PTT 40 PT 14.1 INR 1.25
anti-HIV -ve
Stool exam: no ova, cyst or parasite
CXR normal

High Resolution CT thorax: small RLL lesion

Bronchoscopy: no abnormality

การรักษาและการติดตามดูแลรักษา

ผู้ป่วยได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น endometriosis และได้รับยา Danazol (200 mg) 1 เม็ด หลังอาหารเช้า-เย็น เป็นเวลา 6 เดือน ผู้ป่วยสบายดีไม่มีอาการ แพทย์จึงหยุดยา 2 เดือนต่อมาผู้ป่วยไอเป็นเลือดอีกแพทย์จึงให้ยา Danazol อีกเป็นเวลา 1 ปี แล้วหยุดยา ผู้ป่วยได้มาตรวจเป็นประจำโดยไม่มีอาการอีกหลังหยุดยามานานถึง 15 เดือนแล้ว

อภิปรายเพิ่มเติม

กลุ่มอาการที่เกิดขึ้นในสตรีร่วมกับการมีประจำเดือนเป็นที่ทราบกันมานาน เช่น อาการลมชัก (catamenial epilepsy) ซึ่ง Sir William Gowers ประสาทแพทย์ที่มีชื่อเสียงมากชาวอังกฤษเป็นผู้รายงานไว้เป็นคนแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1885 (เอกสารหมายเลข 1) ส่วนกลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับปอดก็ได้แก่ recurrent pneumothorax ซึ่งมีรายงานแล้วมากกว่า 100 ราย (เอกสารหมายเลข 2), pneumomediastinum, haemothorax และ catamenial haemoptysis ซึ่งพบได้น้อยมากจึงมักมีรายงานเฉพาะรายไว้ประปราย (เอกสารหมายเลข 3, 4, 5) ผู้ป่วยที่รายงานไว้อายุเฉลี่ยประมาณ 35 ปี (ระหว่าง 19-54 ปี) อาการไอเป็นเลือดมักเกิดภายใน 2 วันหลังมีประจำเดือน และภาพเอกซเรย์ปอดมักจะไม่พบอะไรผิดปกติ แต่การตรวจด้วย CT มักจะช่วยการวินิจฉัยได้มาก ผู้ป่วยรายนี้ก็เช่นกัน นอกจากนี้มักตรวจพบโลหิตจางเล็กน้อยจากการเสียเลือด ส่วนการรักษามักใช้ยา danazol ซึ่งเป็นฮอร์โมนสังเคราะห์จาก ethisterone ที่มีฤทธิ์ ไปกด pituitary-gonadal axis ยับยั้งการหลั่ง pituitary gonadotrophins ทำให้ endometrium ฝ่อเหี่ยว หรือถ้าใช้ยา danazol ไม่ได้ผลก็ทำการผ่าตัดเอาปอดส่วนที่มีรอยโรคออก Endometriosis ที่เกิดขึ้นในส่วนอื่นๆ ของร่างกายก็ทำให้เกิดอาการต่างๆ ซึ่งอาจเป็นปัญหาในการวินิจฉัยได้ เช่น รายที่เกิดที่ลำไส้เล็กทำให้มีอาการปวดท้อง คลื่นไส้อาเจียน จากลำไส้อุดตัน (เอกสารหมายเลข 6) และลำไส้ที่ผอมจนพบเกิดขึ้นใน Alcock's canal กดประสาท pudendal ทำให้ผู้ป่วยมีอาการปวดบริเวณฝีเย็บ (perineum) ปวดที่อวัยวะเพศ (vulvodynia) และถ่ายปัสสาวะลำบากขณะเริ่มมีประจำเดือน (เอกสารหมายเลข 7)

สิ่งที่น่าสนใจสำหรับแพทย์ก็คือ ทำไมจึงได้เกิดมี endometriosis ไปในส่วนอื่นของร่างกายที่อยู่ไกลจากมดลูก ในกรณีที่เกิดขึ้นที่ปอดเป็นที่สันนิษฐานกันว่าน่าจะเป็นการแพร่กระจายไปตามกระแสเลือด (เอกสารหมายเลข 8) ปัจจุบันทฤษฎีเกี่ยวกับการเกิด endometriosis นอกจาก metastasis แล้ว ก็มีการที่ประจำเดือนไหลย้อนกลับผ่านท่อรังไข่ไปยังช่องท้อง ปัจจัยทางพันธุกรรม ฯลฯ ซึ่งผู้สนใจอาจหาอ่านได้จากเอกสารหมายเลข 9

ผู้ป่วยรายนี้เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับนักศึกษาแพทย์และแพทย์ทั่วไปว่า การซักประวัติอย่างละเอียดถี่ถ้วนหรือถ้าผู้ป่วยเป็นคนช่างสังเกตให้ประวัติดีก็จะได้การวินิจฉัยโรคได้ถูกต้องถึงแม้จะเป็นโรคที่พบได้น้อยมากเช่นอาการไอเป็นเลือดช่วงมีประจำเดือนในหญิงที่เป็นโรค endometriosis ที่ปอด จึงขอชมเชยแพทย์ประจำบ้านผู้ดูแลรักษาผู้ป่วยรายนี้ด้วย

แนะนำเอกสาร

- 1) Rodriguez Macias KA. Catamenial epilepsy. Gynecological and hormonal implications. Five case reports. Gynaecol Endocrinol 1996; 10: 139-42.

- 2) Shiraishi T. Catamenial pneumothorax: report of a case and a review of the Japanese and non-Japanese literature. *Thorac Cardiovasc Surg* 1991; 219: 1328-32.
- 3) Weber F. Catamenial hemoptysis. *Ann Thorac Surg* 2001; 72: 1750-1.
- 4) Yu Z, Fleischman JK, Rahman HM, Mesia AF, Rosner F. Catamenial hemoptysis and pulmonary endometriosis. A case report. *Mt Sinai J Med* 2002; 69: 261-3.
- 5) Yisa SB, Okenwa AA, Husemeyer RP. Treatment of endometriotic catamenial haemoptysis with etonogestrel subdermal implant. *Br J Obstet Gynaecol* 2004; 111: 385-6.
- 6) *N Engl J Med. Case Records of the Massachusetts General Hospital. Case 5-1987.* 1987; 316: 261-8.
- 7) Nehme-Schuster H, Youssef C, Roy C, Brettes J-P, Martin T, Pasquali J-L, et al. Alcock's canal syndrome revealing endometriosis. *Lancet.* 2005; 366: 1238.
- 8) Nap AW, Groothuis PG, Demir AY, Evers JL, Dunselman GA. Pathogenesis of endometriosis. *Best Pract Res Clin Obstet Gynaecol* 2004; 18: 233-44.
- 9) Giudice L, Kao LC. Endometriosis. *Lancet* 2004; 364: 1789-99.